

ગઝલ-મુકુલ

- ડૉ.મુકુલ ચોકસી-

(૧)

એક આખી જીંદગીનો છે એમાં અભાવ દોસ્ત,
આ ખાલી જામનુંય વજન છે, ઉઠાવ દોસ્ત.

જીરવી શકાશે પુર્ણ ઉપેક્ષાનો ભાવ દોસ્ત,
પણ જીરવી ના શકાશે અધુરો લગાવ દોસ્ત.

દરીયામાં મોજાં આવે, બધે આવતાં નથી,
અમથી જ રાહ જોયા કરે છે તળાવ દોસ્ત.

દરીયા-પહાડ-આભમાં જો ના સમાય તો,
નાની ચબરખીઓમાં પ્રણયને સમાવ દોસ્ત.

તાજા કલમમાં એ જ કે તારા ગયા પછી,
બનતો નથી આ શહેરમાં એકે બનાવ દોસ્ત.

(૨)

ગીતના ઘેઘુર ગરમાળામાં ચુમી છે તને,
બે ગઝલની વચ્ચેના ગાળામાં ચુમી છે તને.

પર્વતો પાછળ સવારે, ને બપોરે ઝીલમાં,
સાંજ ટાણે પંખીના માળામાં ચુમી છે તને.

સાચું કહું તો આ ગણીત અમથું નથી પાકું થયું,
બે ને બે હોઠોના સરવાળામાં ચુમી છે તને.

કાળી રાતોમાં છુપાઈને ગઝલની આડમાં,
પાંચ દસ પંક્તીના અજવાળામાં ચુમી છે તને.

લોકોએ જેમાં ન પગ મુકવાની ચેતવણી દીધી,
પગ મુકીને એ જ કુંડાળામાં ચુમી છે તને.

પાંપણો મીંચાય ને ઉઘડે એ પલકારો થતાં,
વાર બહુ લાગી તો વચગાળામાં ચુમી છે તને.

(૩)

સામેનો રથ આ વાતથી અણજાણ પણ નથી,
કે મારી પાસે એકે ધનુષબાણ પણ નથી.

વીસ્તરતી ચાલી મારી ક્ષીતીજો આ દુર.. દુર..
તે આમ કોઈ જાતનું ખેંચાણ પણ નથી.

પાણીના વેશમાં મને ઘેર્યો છે કોઈએ,
જ્યાં ભાગવાને માટે કોઈ વ્હાણ પણ નથી.

માટે તો અર્થહીન આ ઉભા રહ્યા છીએ,
ત્યજવું નથી, ને કાયમી રોકાણ પણ નથી.

સંપૂર્ણ શાંતી કેવી રીતે સંભવી શકે !
કરફ્યુ નંખાય એટલું રમમાણ પણ નથી.

(૪)

આપણી અંદર મરી પરવારી ગયેલા કોઈએ,
બાગમાં પથ્થર બનીને જન્મ લેવો જોઈએ.

સ્વપ્ન ફાનસના અજવાળામાં જેને જોઈએ,
ખુલ્લી આંખોના આ અંધાપામાં તેને ખોઈએ.

ચાલુ ટ્રેને બારી પાસે બેસવાની વાતમાં,
બારીમાંથી કુદવા જેવું ઝઘડતા હોઈએ.

આંસુની અધીકૃત વીકેતા છે થોડી આંખ આ ?
ખાતરીપુર્વકનું ને જથ્થાબંધ ક્યાંથી રોઈએ !

પુર માટે માત્ર સ્થાનિક વાદળો પુરતાં નથી,
કંઈક ઉપરવાસમાં વરસાદ જેવું જોઈએ.

ખાઈ-પીને, નાહીને કવીતા નથી બનતી, હે દોસ્ત !
લોહી વહે ત્યારે જ કાગળ વચ્ચે ધરવો જોઈએ.

(૫)

અમે કેક્ટસને કાંઠે લાંગરેલા હાથ થઈ બેઠા,
તમે પણ કેટલો લોહીલુહારા આધાર દઈ બેઠા !

તો વચ્ચેની જગાને સૌ તળેટી નામ દઈ બેઠા,
જો પહાડો ખીણથી બે ચાર ડગલાં દુર જઈ બેઠા.

નીચોવાઈ ગયેલા ફોઈને જોયા તો યાદ આવ્યું,
ફરી ક્યાં કોઈનું ગમતું, પલળતું નામ લઈ બેઠા !

અવસ્થાની નદીમાં આજ ઘોડાપુર આવ્યાં, ને;
અમે કાંઠા કદી નહીં છોડવાની હઠ લઈ બેઠા.

(૬)

ગામમાં ખાતર પડ્યું ને દેવળે ડંકા થયા ને આવી તેવી એક બે ઘટના બને છે,
બાકી બધું છે સ્થગીત પણ પત્રની ભાષામાં કહેવું હોય તો ચાલ્યા કરે છે.

હોંશમાં ને હોંશમાં કાલે નવા જોડા ખરીદી આજે ફરવા નીકળ્યા છીએ નગરમાં,
એક કવીતા જેટલું અંતર હજી કાપ્યું નથી ને પેનના પગમાં ફરી આંટણ પડે છે.

ભીડની વચ્ચે જઈને સુઈ ગયો તો પણ; કોઈ સ્પર્શે નહીં કે લાત પણ મારે નહીં,
તો પછી ખાલીપણામાં કેમ કોઈ આવી આવી છાતીએ દરરોજ અથડાયા કરે છે !

સૌ પ્રથમ તો આ સગર્ભા સાંજને પીડાના સાક્ષી જેવો સુરજ ડુબે છે ધીમે રહીને,
ને પછી જન્મેલાં કાળાં બાળકો આ મારા એકલવાયા પડછાયા ઉપર તુટી પડે છે.

(૭)

શ્વાસમાંથી સંચરી ને આંખમાંથી નીતરી,
એટલે તું કૌંસમાં પારેવું અથવા જળપરી.

જે લખાવાની હજુ બાકી છે તે કંકોતરી,
એટલે તું કૌંસમાં એક વેદના આગોતરી.

આમ પાછું કંઈ નહીં ને એક સ્વખીલ શુન્યતા,
એટલે તું કૌંસમાં એક અર્થહીન યાચાવરી.

થડની આગળ જાય તો પણ થડ વગર ચાલે નહીં,
એટલે તું કૌંસમાં ડાળી અને ફુલપાંતરી.

(૮)

ભલે આજે નહીં સમજે કોઈ 'ઉન્માદ'નો મહીમા,
ઉનાળામાં જ સમજાઈ શકે વરસાદનો મહીમા.

અલગ છે શબ્દનો મહીમા ! અલગ છે નાદનો મહીમા,
છતાં એક જ છે બંનેથી થતાં સંવાદનો મહીમા.

જો એ વ્યક્તી જ હાજર હોય તો એનોય છે આનંદ,
નહીંતર આમ ક્યાં ઓછો છે એની યાદનો મહીમા ?

પ્રણયની વેદનામાં વેદનાનું દુખ નથી હોતું,
અને ફરીયાદમાં હોતો નથી ફરીયાદનો મહીમા.

'મુકુલ' એવી જગાએ જઈ ગઝલ ના વાંચશો હરગીઝ,
ગઝલથી પણ વધારે હોય છે જ્યાં દાદનો મહીમા.

(૯)

ઐશ્વર્ય હો અલસનું, ઉપર તીલક તમસનું,
ઉન્માદ કેવું રક્તીમ છે રુપ આ રજસનું.

ફાડી નથી શકાતું પાનું વીત્યા વરસનું,
મનને છે કેવું ઘેલું આ જર્જરીત જણસનું !

પુર્વે હો પારીજાતો, પશ્ચીમમાં પુર્ણીમાઓ,
ચૌદે તરફ હવે તો સામ્રાજ્ય છે સરસનું.

બાહુ વહાવી દઈને બારીથી બારણાથી,
ઓછું કરી દો સાજણ, અંતર અરસપરસનું.

પેટાવો પાંદપાંદે એ તળપદા તરન્નુમ,
બુઝાવો ધીમે ધીમે એ તાપણું તરસનું.

કેવાં અસુર્ય દીવસો ! કેવી અશ્યામ રાતો !
કેવું ઝળક ઝળકતું મોંસુઝણું મનસનું !

(૧૦)

નઝમ

હાથમાં પકડયો તમારો હાથ તો લાગ્યું, સજનવા,
મન પ્રથમ વાર જ ઉઘાડી પોપચાં જાગ્યું, સજનવા.

આપના આ મૌનથી એ વાત સમજાણી, સજનવા,
શબ્દથી ક્યારેક પર થઈ જાય છે વાણી, સજનવા.

આપનું વર્ણન જો કરવા જાઉં હું સાચું, સજનવા,
કાવ્ય રહી જાય છે કાલું ઘેલું ને કાચું, સજનવા.

શબ્દને શોભે નહીં આ કાગઝી વસ્ત્રો, સજનવા,
આજથી પત્રોને બદલે લાખજે નક્ષત્રો, સજનવા.

બે અમારાં દુઃખ, સજનવા, બે તમારાં દુઃખ, સજનવા,
વચ્ચેથી ગાયબ પછી બાકીનું આખું જગ, સજનવા.

ક્યાં ઉતરવું, ક્યાં જવું, ક્યાં નાખવા ધામા, સજનવા,
જણ હતું એક જ ને એનાં લાખો સરનામાં, સજનવા.

દુરથી જો આપને નીરખ્યાં ઉપરછલ્લા, સજનવા,
નાસીકા પર રાતરાણીના થયા હલ્લા, સજનવા.

પારઘી લાખો ને આગળ પાંચ-દશ હરણો, સજનવા,
આટલાં સહેલાં છે જીવતરનાં સમીકરણો. સજનવા

ટેરવાં માગે છે તમને આટલું પુછવા, સજનવા,
આંસુઓ સાથે અવાજો કઈ રીતે લુછવા, સજનવા ?

મુક્તક

હો ભીડમાં જ સારું બધામાં ભળી જવાય,
એકાંતમાં તો જાતને સામે મળી જવાય,
સામે મળી જવાય તો બીજું તો કંઈ નહીં,
પણ 'કેમ છો' કહીને ન પાછા વળી જવાય.

* * * * *

કીસ્સો કેવો સરસ મઝાનો છે !

બેઉ વ્યક્તી સુખી થયાનો છે;

પલ્લું તારી તરફ નમ્યાનો તને,

મુજને આનંદ ઉંચે ગયાનો છે.

– ડૉ. મુકુલ ચોકસી (સુરત)

કવીસંપર્ક – ડૉ. મુકુલ ચોકસી (સુરત) ♦ ઈ-મેઈલ: mukulchoksi@yahoo.co.in

કવીના ગઝલસંગ્રહ 'તાજા કલમમાં એ જ કે...' (પ્રકાશક 'ઈમેજ પબ્લીકેશન્સ',
પ્રથમ આવૃત્તી – જાન્યુ. ૨૦૦૧, પુનર્મુદ્રણ – એપ્રિલ ૨૦૦૬, પૃષ્ઠ – ૧૩૪, મુલ્ય રૂપીયા – ૮૦
email: order@imagepublications.com)માંથી સાભાર... કવીના અન્ય સંગ્રહો-
'તરનુમ' અને 'આજથી પત્રોને બદલે લખજે નક્ષત્રો, સજનવા !'

(‘સન્ડે ઈ-મહેફીલ’ના આ ગઝલ-અંકના અતીથી સંપાદક અને સંકલનકાર સુરતના યુવાગઝલકાર શ્રી ગૌરાંગ ઠાકર (gaurang_charu@yahoo.com)નો ખુબ આભાર..ઉ.મ..)

· ☪ ·

‘સન્ડે ઈ-મહેફીલ’ – વર્ષ: ચોથું – અંક: 159 – February 15, 2009

‘ઉંઝાજોડણી’માં અને ‘શ્રુતી’ ફોન્ટમાં સાભાર અક્ષરાંકન: શ્રી સુનીલ શાહ

sunilshah101@gmail.com

· ☪ ·

'Digital Bhagvadgomandal'

Gujarati's Biggest Encyclopedic Work.

Explore It !

ભગવદ્ગોમંડલ:શબ્દ-ગણતરી

ભાગ	શબ્દ	પૃષ્ઠ-સંખ્યા	શબ્દ-સંખ્યા	અર્થ	રૂઢિપ્રયોગો
1.	‘અ’થી‘આ’	0,902	26,687	51,338	1,303
2.	‘આ’થી‘ઐ’,	0,932	27,324	56,369	3,146
3.	‘ક’થી‘ડ’	1,226	46,025	90,600	4,614
4.	‘ચ’થી‘તા’	1,060	31,456	60,323	4,035
5.	‘તિ’થી‘નિ’	1,018	33,408	58,608	2,376
6.	‘ની’થી‘ફ’	1,014	32,959	63,714	3,287
7.	‘બ’થી‘મા’	1,066	30,604	60,049	3,626
8.	‘માં’થી‘વ’	1,026	28,576	55,512	3,718
9.	‘શ’થી‘ળ’	1,026	24,338	43,942	2,051
	કુલ:	9,270	2,81,337	5,40,445	28,156

‘ભગવદ્ગુણભંડાર’ (ગોંડલ નરેશ મહારાજા ભગવતસિંહજીની ગૌરવગાથા)

સંપાદક : રાજેન્દ્ર દવે –પ્રકાશક : પ્રવીણચંદ્ર એમ. પટેલ, પ્રવીણ પ્રકાશન પ્રા. લિ., લાલ ચેમ્બર્સ, ઢેબર રોડ,

રાજકોટ- પ્રથમ આવૃત્તિ : માર્ચ, ૨૦૦૦- કિંમત : 150 રૂપિયા-પુસ્તકના પાન : 162 ઉપરથી સાભાર...

‘ભગવદ્ગોમંડલ’

"દુનિયાની કોઈ પણ ભાષાના ઉત્તમ કોશની સરખામણીમાં 'ભગવદ્ગોમંડલ' ઊણો ઊતરે

તેમ

નથી. આ ફક્ત શબ્દકોશ નથી; પણ જ્ઞાનકોશ પણ છે."

ઉપરોક્ત ઉક્તિ પરથી અનુમાન કરી શકીએ કે 'ભગવદ્ગોમંડલ' એક અમૂલ્ય અને મહત્ત્વનો જ્ઞાનકોશ છે. આવા મહાન જ્ઞાનકોશ-વિશ્વકોશની પ્રસ્તાવના લખવા માટે જ્યારે ગાંધીજીને કહેવામાં આવ્યું ત્યારે તેમણે કહ્યું "પ્રસ્તાવના લખવાની મારી શક્તિ નથી. તમારા સાહસથી હું મુગ્ધ થયો છું. એથી માતૃભાષાની મોટી સેવા થશે એમ હું માનું છું."

ઈ.સ. 1865 ની 24 મી ઓક્ટોબરે ધોરાજીમાં જન્મેલ ભગવતસિંહજી એકમાત્ર રાજવી તરીકે નહિ; પરંતુ સામાજિક અને સાહિત્યક્ષેત્રે પણ અમૂલ્ય પ્રદાન આપીને ગણનાપાત્ર બન્યા છે. ગુજરાતી ભાષાને વિશ્વકક્ષા સુધી પહોંચાડવામાં તેમણે મહત્ત્વની ભૂમિકા બજાવી છે. છઠ્ઠીસ છઠ્ઠીસ વર્ષની અખંડ સાધના કરીને ગુજરાતી ભાષાની શબ્દસમૃદ્ધિને ખૂણેખાંચરેથી શોધી કાઢીને મહારાજા ભગવતસિંહજીએ ગુજરાતી ભાષામાં આ રત્નમણિ સમાન મહાન જ્ઞાનકોશ "ભગવદ્ગોમંડલ"ની રચના કરી. આ કોશના રચયિતા તરીકે આજે પણ સાહિત્ય-જગત તેમને સન્માને છે.

'ભગવદ્ગોમંડલ' નામ 'ભગવત્' અને 'ગોમંડલ' એમ બે શબ્દોનું બનેલું છે. 'ભગવત્' એટલે ભગવતસિંહજી, બૃહત્, સમૃદ્ધિવાન, જ્ઞાનભરપૂર, પ્રભુપ્રેરિત કે ગૌરવવંતું જ્યારે 'ગોમંડલ' એટલે શબ્દસંગ્રહ, શબ્દકોશ, જ્ઞાનકોશ, સરસ્વતીભંડાર કે ગોંડલ. આમ, ભગવદ્ગોમંડલ એટલે (1) ભગવતસિંહજી શબ્દસંગ્રહ (2) બૃહદ્ શબ્દકોશ (3) સમૃદ્ધિવાન જ્ઞાનકોશ (4) જ્ઞાનભર્યો સરસ્વતી-ભંડાર (5) પ્રભુપ્રેરિત વ્યાપક વાણી અને (6) ગૌરવવંતું ગોંડલ.

કચેરી, તુમારો કે દફતરીકામમાં અંગ્રેજી ભાષાને બદલે વધુમાં વધુ ગુજરાતી ભાષાને અને શબ્દોને પ્રાધાન્ય આપવામાં તેમનો માતૃભાષા પ્રત્યેનો પ્રેમ અને તેમની ભક્તિ પ્રગટ થાય છે. ગુજરાતીમાં સર્વાંગસંપૂર્ણ શબ્દકોશની ખામી ઘણા વખતથી સાલતી હતી. આથી એમણે ઈ.સ. 1915 ની આસપાસથી કોઈપણ કોશમાં ન જોવા મળતા નવીન શબ્દોનો સંગ્રહ કરવા માંડ્યો. આ બાબતમાં એમની નિષ્ઠા અને ખેવના અજોડ હતી. તેમણે પ્રમાણભૂત ગ્રંથો, મહત્ત્વનાં પુસ્તકો, નવલકથાઓ, કાવ્યસંગ્રહો વગેરેનો જ નહિ પરંતુ વર્તમાનપત્રો, માસિકો, નિવેદનો, જાહેરખબરો, નાટક સિનેમાનાં ચોપાનિયાંઓ,

ચીજવસ્તુઓની મૂલ્યપત્રિકાઓ કે એવા કોઈપણ રદી જેવા શબ્દો ફરફરિયામાંથી, પણ ઉપયોગી જણાતા શબ્દોનો સંગ્રહ કરતા અને તેમાંથી જે શબ્દોમાં સચ્ચાઈનો રણકો ઊઠે, તેને જ કોશમાં સમાવવામાં આવતા. ગુજરાતી લોકોની બોલાતી ભાષાનું આમાં સાચામાં સાચું પ્રતિબિંબ ઝિલાયું છે. વળી આ કોશની રચના વખતે જોડણીના નિયમોને પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે.

ઈ.સ. 1928 ના ઓક્ટોબરની પહેલી તારીખથી તેમણે ગોંડલમાં 'ભગવદ્ગોમંડલ' કોશની વિધિસરની કચેરી શરૂ કરી અને જેમાં તેમણે જાતમહેનતે એકત્ર કરેલા આશરે વીસહજાર શબ્દોથી આ કોશની શરૂઆત કરી. ૨૫મી ઓગસ્ટ 1944 ના રોજ તેમણે 902 પાનાંનો પ્રથમ ભાગ પ્રસિદ્ધ કર્યો અને ત્યારબાદ દર એક-દોઢ વર્ષના સમયગાળે એક એક ભાગ પ્રસિદ્ધ કર્યો. 9 મી માર્ચ 1955 ના રોજ નવમો અને અંતિમ ભાગ પ્રસિદ્ધ થયો હતો.

દુનિયાની કોઈપણ ભાષાના ઉત્તમ કોશની સરખામણીમાં સહેજપણ ઊણો ન ઉતરતો આ ગ્રંથ માત્ર શબ્દકોશ જ નહિ પણ જ્ઞાનકોશ ગણાયો છે. નવ ગ્રંથોના 9270 જેટલાં પૃષ્ઠોમાં આશરે 2,81,377 શબ્દો, તેના 8,21,832 અર્થો અને 28,156 જેટલા રૂઢિપ્રયોગોને સમાવવામાં આવ્યા છે. શબ્દભંડોળ અને અર્થભંડોળની દૃષ્ટિએ એ અતુલનીય છે. વાસ્તવમાં આપણી ગુજરાતી ભાષામાં આટલા બધા શબ્દો છે તેની સૌ પ્રથમ વાર જાણ જ આ કોશ દ્વારા વિશ્વને થઈ. તેથી જ ભગવદ્ગોમંડલને વિવિધ વિશેષણો જેવાં કે, 'જ્ઞાનનો ધૂધવતો શબ્દસાગર', 'ગુજરાતી ભાષાનો સંસ્કૃતિગ્રંથ', 'વિશ્વકોશ', 'ગુજરાતી ભાષાની અસ્મિતા', 'સર્વજ્ઞાન સંગ્રહ' અને 'સમૃદ્ધિનો સાગર' જેવા શબ્દોથી નવાજવામાં આવેલ છે.

'ભગવદ્ગોમંડલ' એ એક એવો ઉત્કૃષ્ટ કક્ષાનો માહિતીકોશ કે જ્ઞાનકોશ છે કે જેમાં ધર્મ, સાહિત્ય, કલા, વાણિજ્ય, વિજ્ઞાન, સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને જીવનવ્યવહારનાં બધાં જ પાસાંઓને સમાવી લીધાં છે. દા.ત. આપણે 'કલા' શબ્દને ભગવદ્ગોમંડલમાં તપાસીએ તો 'કલા' શબ્દ સાથે તેના 62 અર્થ, 54 કલાનાં નામ, શિલ્પશાસ્ત્રની 64 કલાનાં નામ એવી વિવિધ તેમ જ વિસ્તૃત માહિતી આપી છે. જ્યારે આંખ શબ્દનું 6 પૃષ્ઠમાં વિસ્તૃત વિવરણ આપેલ છે. આમ, કોઈપણ શબ્દનાં ફક્ત અર્થ જ નહિ; પરંતુ તેનાં ઉચ્ચાર, વ્યુત્પત્તિ, વ્યાકરણ, અર્થ, રૂઢિપ્રયોગ, ઉદાહરણ અને જરૂર પડે ત્યારે ચિત્રો, કોષ્ટકો વગેરે દ્વારા માહિતીને સચોટ રીતે રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

આમ, છવ્વીસ વર્ષના અથાક પરિશ્રમ બાદ દળદાર એવા નવ ભાગનું પ્રકાશન કાર્ય પૂર્ણ થયું. આ પ્રકાશન પાછળ તેમણે લગભગ સાડાપાંચ લાખ રૂપિયા ખર્ચ કર્યો હતો.

અમૂલ્ય એવા આ નવ ગ્રંથની કિંમત તે સમયે 545 હતી પરંતુ રાજ્યાશ્રયને કારણે તે 146 રૂપિયામાં પ્રાપ્ત થતી હતી. ગુજરાતી ભાષાના એક સમૃદ્ધ અને મહત્વના જ્ઞાનકોશ તરીકે "ભગવદ્ગોમંડલ" અદ્વિતીય છે. જ્ઞાનના અમૂલ્ય વારસાને સાચવી તેમ જ લોકોને સુલભ રીતે માહિતી મળી શકે તે માટે જે જહેમત ઉઠાવી તે માટે શ્રી ભગવતસિંહજીને કોટિ કોટિ વંદન.

ડિજિટલ ભગવદ્ગોમંડલ :

ગુજરાતી ભાષાના અનેક કોશો આપણને ઉપલબ્ધ છે. પરંતુ 'ભગવદ્ગોમંડલ' કોશ એના શબ્દો, અર્થો, ઉપયોગો અને બીજી અનેક બાબતોથી પોતાની એક આગવી અસ્મિતા જાળવી રહ્યો છે. આજે પણ જ્યારે કોઈ ભાષાપ્રેમી કે કોશકારને કોઈ શબ્દ કે અર્થ એ સાર્થ, બૃહદ્ કે નર્મકોશમાં ન મળે ત્યારે તે ભગવદ્ગોમંડલની સહાય લે છે અને તેમાં શબ્દ કે અર્થ મળી રહેતાં ભાવક પર પ્રસન્નતાની લહેરખી છવાઈ જાય છે.

શ્રી. રતિભાઈ ચંદરયાએ પણ તેમના સંગ્રહાયેલા શબ્દોનો ઉપયોગ કરી તેમાંથી શબ્દકોશ બનાવવાનું સને 1975 ની આસપાસ શરૂ કર્યું. ત્યાર પછી 1986 માં ભગવદ્ગોમંડલનું પુનર્મુદ્રણ થયું. તે ખબર મળતાં જ તેમણે સંપૂર્ણ સેટ લંડનમાં વસાવી લીધો હતો. આ રત્નમણિ તેમના હાથમાં આવતાં જ તેમણે મનોમન સંકલ્પ કર્યો હતો કે, તેમણે આદરેલું 'લેક્સિકોન'નું કામ પૂરું થાય કે તરત આખેઆખા 'ભગવદ્ગોમંડલ શબ્દકોશ'ને પણ તેમના જીવનકાળ દરમિયાન જ તેમના 'ગુજરાતીલેક્સિકોન'માં ઉતારી લેવો.

આ ભગીરથ કામ યુનિકોડ ફોન્ટ આવતાં સાર્થક બને તેવું તેમને લાગ્યું, તેથી ગુજરાતી ભાષાના અમૂલ્ય એવા જ્ઞાનકોશને ડિજિટલાઇઝ કરવાના આ ભગીરથ કામનું 'ગુજરાતીલેક્સિકોને' બીડું ઝડપ્યું. વિશ્વના કોઈ પણ ખૂણે રહેતો માનવી આ જ્ઞાનસંગ્રહની માહિતી અને તેની મહત્તા જાણી શકે અને તેના રોજિંદા જીવનમાં સરળતાથી તેનો વિનિયોગ કરી શકે તે માટે આ કાર્ય હાથ ધરવામાં આવ્યું.

શ્રી. રતિલાલ ચંદરયા અને 'ગુજરાતીલેક્સિકોન' ટીમના સમિતિ સભ્યોએ આ કાર્યને પૂર્ણ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો. સૌ પ્રથમ ગોંડલ મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી આ કોશને ડિજિટલાઇઝ કરવાની મંજૂરી મેળવી. જૂની હસ્તપ્રસ્તો તપાસી નવેનવ ભાગનું ઝીણવટથી અધ્યયન કર્યું. તજ્જ્ઞો પાસેથી માર્ગદર્શન મેળવી આ કાર્યની શુભ શરૂઆત તા. 18-04-2008 ને મહાવીર જયંતીના દિવસે કરવામાં આવી. ડેટા એન્ટ્રી માટે એડિટિંગ સોફ્ટવેરની રચના કરવામાં આવી. ડેટા એન્ટ્રીમાં કુશળ એવા ઓપરેટરો પાસેથી એ એન્ટ્રી કરાવવામાં આવી.

તે ડેટા ઍન્ડ્રીને પૂફરીડરો પાસે ચકાસણી અર્થે મોકલવામાં આવી. પૂફરીડરોએ ચકાસેલી ઍન્ડ્રીની ભાષાનિષ્ણાતે પુનઃચકાસણી કરી. જો કોઈ ક્ષતિ રહી ગઈ હોય તો તેને સુધારી લેવામાં આવી. આમ, આ રીતે નવેનવ ભાગનું કામ હાથ ધરવામાં આવ્યું અને 11 માસના ટૂંકા ગાળામાં આ કાર્ય પૂર્ણ કર્યું. કોશ પ્રમાણે ઍન્ડ્રીને સાઇટ પર મૂકવા એક ખાસ પ્રકારની ઍપ્લિકેશન બનાવવામાં આવી. જેમાં સમગ્ર માહિતીને સંગૃહિત કરવામાં આવી રહી છે. ટૂંક સમયમાં જ આપ સૌ ભગવદ્ગોમંડલને ઇન્ટરનેટ પર જોઈ શકશો. તદ્દુપરાંત તમે તેને સીડી માધ્યમથી પણ મેળવી શકશો. વળી, તમે ભગવદ્ગોમંડલનાં સમગ્ર પૃષ્ઠોને પણ ઍનીમેટેડ ફોર્મમાં જોઈ શકશો અને તે પણ તદ્દન નિ:શુલ્ક !

80 વર્ષની જૈફ વયે સતત કાર્યરત રહી ભગવતસિંહજીએ શારીરિક, માનસિક અને આર્થિક ભોગ આપી ગુર્જરી ગિરાને એક અમૂલ્ય મહિમામુકુટથી શણગારવાનો મહાન પ્રયાસ કર્યો હતો. તે જ રીતે શ્રી રતિલાલ ચંદરયા પણ 87 વર્ષની જૈફ વયે ગુજરાતી ભાષા વિશે સતત ચિંતિત છે. તેમનો માતૃભાષા પ્રત્યેનો આ પ્રેમ વિરલ છે. આજના કમ્પ્યુટર યુગમાં આધુનિક ટેકનોલોજીના માધ્યમથી, ગુજરાતી શબ્દકોશ અને અન્ય માહિતીને સંગૃહિત કરવાનો અને તેને લાખો લોકો સુધી મફત પહોંચાડવા માટેનો તેમણે એક યજ્ઞનો- જ્ઞાનયજ્ઞનો પ્રારંભ કર્યો જે ‘ગુજરાતીલેક્સિકોન’ નામથી પ્રચલિત છે.

‘ગુજરાતીલેક્સિકોન’ ટીમ દ્વારા ગુજરાતીલેક્સિકોન સાઇટની ત્રીજા વર્ષની પૂર્ણાહુતિ પ્રસંગે આ સાઇટને નવા રૂપરંગ સાથે રજૂ કરવામાં આવી છે. જેમાં ગુજરાતી-ગુજરાતી શબ્દકોશ, ગુજરાતી-અંગ્રેજી શબ્દકોશ, અંગ્રેજી-ગુજરાતી શબ્દકોશ, વિરુદ્ધાર્થી શબ્દકોશ, રૂઢિપ્રયોગ, કહેવતો, પર્યાયવાચી શબ્દો, શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ વગેરે જેવાં અનેક પાસાંઓને આવરી લીધાં છે. ‘ગુજરાતીલેક્સિકોન’ની પ્રથમ આવૃત્તિને તૈયાર કરી પ્રજા સમક્ષ મૂકવામાં 20 વર્ષનો સમય લાગ્યો, વિદ્યાપીઠના સાર્થજોડણીકોશ પ્રોજેક્ટને પૂર્ણ કરવામાં 2 વર્ષ લાગ્યાં, જ્યારે ‘ભગવદ્ગોમંડલ’ના સાગર સમા કાર્યને પૂર્ણ થતાં માત્ર 11 માસનો જ સમય લાગ્યો છે. ‘લેક્સિકોન’ના ગુજરાતી-ગુજરાતી શબ્દકોશની સમગ્ર પ્રવિષ્ટિની ચકાસણીનું કાર્ય ગૂજરાત વિદ્યાપીઠના કોશ વિભાગે કરી આપ્યું છે અને તેમાંની શબ્દ-પ્રવિષ્ટિ તથા અન્ય માહિતી સાચી છે તેનું પ્રમાણપત્ર પણ ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ દ્વારા ‘ગુજરાતીલેક્સિકોન’ને આપવામાં આવ્યું છે.

વળી તેમાં દર અઠવાડિયે પ્રસિદ્ધ થતી શબ્દાર્થ કોયડાની રમત રમવાની પણ મઝા આવી જાય છે. આ ઉપરાંત સાહિત્ય વાચન-રસિયાઓને માટે પણ વિવિધ સાહિત્યિક

સામયિકો 'ગુજરાતી લેક્સિકોન' સાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે.
નાનામોટા ફેરફારો તમે સાઇટની રૂબરૂ મુલાકાત લઈ,
'ગુજરાતીલેક્સિકોન'નું ધ્યેય માત્ર આટલું જ નથી;
સમાવવા માટે તે હંમેશાં કાર્યરત રહે છે. ટૂંક સમયમાં જ આપને આ માહિતીથી વાકેફ
કરવામાં આવશે.

આ ઉપરાંત બીજા અનેક
જાણી અને માણી શકો છો.
પરંતુ ભાષાના વિવિધ એકમોને
ટૂંક સમયમાં જ આપને આ માહિતીથી વાકેફ

કહેવત છે - 'જય જય ગરવી ગુજરાત. જ્યાં જ્યાં વસે ગુજરાતી; ત્યાં ત્યાં વસે સદા
કાળ ગુજરાત'; ત્યાં હવે આપણે કહી શકીશું કે, 'જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી કમ્પ્યુટર
સાથ; ત્યાં સદાકાળ ગુજરાતીલેક્સિકોન' 'જય ગુજરાતી'

સંકલનકાર:

અશોક કરણિયા - ashok.karania@magnettechnologies.com

ઉત્તમ ગજજર - uttamgajjar@hotmail.com

મૈત્રી શાહ - જાગૃતિ દેસાઈ અને સમગ્ર 'લેક્સિકોન ટીમ' - January 23, 2009

સંદર્ભગ્રંથ - 'ભગવદ્ગુણસંહાર'

CE

કાનમાં કહું ?

કેટકેટલા કાવ્યસંગ્રહો, વાર્તાસંગ્રહો સુંદર શક્તિવાળા ઉદીયમાન કવીઓ ને
વાર્તાકારોને હાથે સહેજ ઉતાવળમાં પ્રગટ થાય છે અને કાળના પ્રવાહમાં જાણે તણાઈ જાય
છે, મુળીયાં નાખી સાહિત્યવાદીમાં એક અવનવા ઉમેરારૂપ જવલ્લે જ થાય છે. ત્રણ-ચાર
સંગ્રહોને આ રીતે તણાઈ જવા દેવા, એ સારું ? - કે એ બધામાંથી ચુંટીને એક સબળ અર્પણ
બની રહે એવું કંઈક આપવું, એ સારું ? કાનમાં કહું ? - મારા હાથમાં મારો ભુતકાળ ભુંસવાનું
શક્ય હોય, તો પદ્યનાં થોથાં ગાળી નાખીને એવું જ કંઈક કરું. પણ બાણ છુટી ગયું - હવે શું
? એ કામ હવે કાળ ભગવાને કરવાનું.

-ઉમાશંકર જોશી

'વાચનયાત્રાનો પ્રસાદ' સંપાદક : મહેન્દ્ર મેઘાણી-પાન 224 ઉપરથી સાભાર...

(પ્રકાશક-lokmilaptrust2000@yahoo.com પાન-512 મુલ્ય-રૂપીયા 75)

'સન્ડે ઈ-મહેફીલ' - વર્ષ: ચોથું - અંક: 159 - February 15, 2009

'ઉંઝાજોડણી'માં અને 'શ્રુતી' ફોન્ટમાં સાભાર અક્ષરાંકન: શ્રી સુનીલ શાહ

sunilshah101@gmail.com

... CE ...